

Om inte Nato drar en röd linje finns inga gränser för hur långt Putin kan gå

Dagens Nyheter den 3 januari 2023

Det viktigaste som hände i världen 2022 var Rysslands provocerade anfallskrig mot Ukraina: med den tyske förbundskanslern Olaf Scholz ord en Zeitenwende. Europa är åter i en situation då en stormakt med våld försöker lägga under sig ett annat land, något vi alla hoppades – och de flesta trodde – hörde till det förgångna.

Det har diskuterats hur rationellt Putins agerande är. Frågan har många aspekter.

I nationalekonomiska analysmodeller antar vi ofta att regeringar maximerar en samhälls- eller välfärdsfunktion där ekonomiska utfall utgör argument. I grunden handlar det då om att hitta en bana över tiden för konsumtionen som ger medborgarna så stor nytta som möjligt och som innebär en rimlig fördelning. Sådana modeller har inte något värde när det gäller att förstå bevekelsegrunderna för Rysslands krig.

Men detta betyder inte att Putin handlar irrationellt. En rimlig hypotes är att det är fråga om rationellt beteende fast utifrån en förvridd målfunktion. I den är ekonomiska utfall för den ryska befolkningen av liten betydelse. Det centrala är i stället nationalistiska mål: att återskapa det ryska imperiet ("samla russkij mir, den ryska världen") och stärka Rysslands internationella maktställning med överhöghet över en närliggande intressesfär. Sannolikt är det också fråga om att förhindra att andra tidigare sovjetstater framstår som attraktiva alternativa politiska och ekonomiska modeller till den ryska. Det överskuggande målet är med andra ord att reversera "den geopolitiska katastrof" som Sovjetunionens upplösning uppfattades som.

Februari 2022 kan ha setts av Putin som en ideal tidpunkt för ett angrepp. Den ryska krigsmakten hade omorganiserats och rustats upp, EU-länderna hade gjort sig beroende av rysk olja och gas, deras militära förmåga var nedmonterad, de var politiskt splittrade i många frågor, Storbritannien hade genomfört Brexit och hade en kaotisk politisk ledning, USA var försvagat av den politiska polariseringen efter Trump och hade just dragit sig ur Afghanistan med svansen mellan benen.

Samtidigt baserades Rysslands aggression på uppenbart felaktiga bedömningar av den egna krigsmaktens förmåga, Ukrainas motståndskraft och västs vilja till vapenstöd. Förväntan tycks ha varit att rysk kontroll skulle etableras inom ett par veckor. Det är svårt att tro att Putin hade startat kriget om han insett risken för militära motgångar och att en stor mobilisering skulle behöva tillgripas. Det betyder också att västvärldens politik före krigsutbrottet var ett misslyckande: av rädsla för att provocera signalerades inte att Ukraina kunde komma att hjälpas med massiva vapenleveranser (vilket kunde ha verkat krigsavhållande) utan främst med ekonomiska sanktioner (vilka nog var av helt underordnad betydelse för Putin).

Vad kommer att hända framöver? Putin har sannolikt investerat alltför mycket "diktatorskapital" i kriget för att kunna backa. Det troliga är i stället intensifierade ryska krigsansträngningar. De kan

antas följa två huvudlinjer. Den ena är fortsatt systematisk förstörelse av Ukrainas infrastruktur för att långsiktigt försvaga både viljan och förmågan till försvar. Den andra huvudlinjen är att gradvis sätta in fler mobiliserade soldater och på så sätt utnyttja sin större militära rekryteringsbas för att nöta ner motståndaren – klassisk rysk krigsstrategi.

Historiska paralleller tycks viktiga för Putin. Kanske vägleds han av tidigare exempel på initiala ryska krigsmisslyckanden som sedan vänts till framgång genom hänsynslösa massinsatser av mobiliserade soldater: alltifrån Peter den stores nederlag mot Karl XII vid Narva år 1700, över Alexander I:s inledande förluster i Napoleonkrigen i början av 1800-talet till motgångarna i det första skedet av det finska vinterkriget 1939–40 och Stalins bristande krigsförberedelser inför den tyska invasionen 1941.

Men misslyckanden i krig har också historiskt inneburit regimförändringar i Ryssland. Motgångarna i första världskriget ledde till tsardömetets fall och kommunisternas maktövertagande 1917. De mänskliga och ekonomiska kostnaderna för Sovjets krig i Afghanistan på 1980-talet försvagade legitimiteten för det kommunistiska systemet.

Förhoppningsvis betyder fortsatta vapenleveranser till Ukraina att den ryska aggressionen kan tryckas tillbaka ytterligare. Eventuellt kan det utlösa politiska förändringar i Moskva. Men det finns inga garantier för en sådan utveckling. Successiv rysk mobilisering av resurser för att öka krigsinsatserna skulle också kunna vända krigslyckan. Det skulle resa svåra frågor för väst.

Borde det finnas en röd linje för hur mycket terror mot civilbefolkningen och förstörelse av infrastruktur som kan tolereras innan Ukraina förses med vapen som i högre grad kan nå ryskt territorium? Och är någon form av direkt militärt Natoingripande uteslutet om det ukrainska försvaret skulle svikta? Det är farligt att förtränga sådana frågor i hopp om att de aldrig ska behöva besvaras. Kanske vore det rentav fredsbefrämjande med en utfästelse från Nato om att man kommer att göra allt som krävs för att Ukraina ska överleva som suverän stat.

Lars Calmfors